THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

לאָרד מעלטשעט — דער איד

דער טויט פון לאָרד מעלטשעט האָט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע זיכער באַרויבט פון איינער פון די שטאַרקסטע פיגורן אין איינפלוסריכסטע מענשן אין דער באַוועגונג. און זי וועט איבערהויפּט שאַרף פילן דעם פאַרלוסט איצט, ווען זי נייטיקט זיך באַזונדערס אין פּאָליטישן איינפלוס. אין די ליניעס פון איר פּאָליטיק.

לאָרד מעלטשעט האָט פּאָליטיש זייער פיל אויפגעטאָן פאַר'ן ציוניזם. וואָס איז שייך זיין פּראַקטישער ציוניסטישער אַרבעט, איז ער לעצטנס געווען דער פּרעזידענט פון דער ענגלישער ציוניסטישער פעדעראַציע און אויך פון דער ענגלישער אַנגעטור אָפּטיילונג. — א פּאָזיציע פון וועלכער ער האָט אָבער רעזיגנירט נאָך דער דערשיינונג פונ'ם וויסן פּאַפּיר, ווי אַן אויסדרוק פון פּראָטעסט קעגן דער רעגירונגס פּאָליטיק דערקלערונג.

כאָטש לאָרד מעלטשעט איז געווען איינער פון די .רייכסטע מענשן אין דער בריטישער אימפּעריע, איז עס אָבער אונז ניט באַקאַנט אַז זיינע פּערזענלאַכע בייטראַגן צו ציוניסטישע פאָנדן זאָלן זיין באַזונדערס גרויס. ער האָט פאַרגעציינט "פריוזאַטע אינישיאַטיווע" אין דער אַנטוויקלונג פון ארץ־ישראל, און ער האָט אויסגעקליבן צו טאָן פּראַקטישע אַרבעט דורך די פירמעס וואָס ער האָט קאָנטראַלירט. ער האָט אַזוי פאַרפאָלגט גרויסע שטחים באָדן אין פּאַלעסטינע מיט אַראַנזשען, און דאָס איז ער געווען וואָס איז געשטאַנען הינטער נאַציאָנאַליסטישן ים־המלח קאָנצעפּטיע.

ווי האָט לאָרד מעלטשעט, דער זון פון אַן ארימען אידישן אימיגראַנט פון דייטשלאַנד, געטראָגן זיין אידישקייט?

דאָס איז גאַנץ שווער צו באַשטימען. אינ'ם פּאָליטישן לעבן האָט ער זיך קיינמאָל ניט געזוכט צו באַהאַלטן. זיין ציוניזם האָט ער אָפן פּראָקלאַמירט און פאַרטיידיקט ביי יעדער געלעגנהייט. ער האָט שוין דאָ לעצטנס, אין זיינעם א בריוו צו דר. באַדנהיימער, דערקלערט זיך פאַר א קומפּרעמיס־ציוניסטישער פּאָליטיק און אפילו פאַר דעם איבערפיר פונ'ם ציוניזם. צענטער פון לאָנדאָן, וואָס וועלכע געווען א פאַקטישע קריגס דערקלערונג צו דער בריטישער רעגירונג. ער האָט ניט מורא געהאַט. אַז מען וועט אים דערפאַר באַשולדיקן אין אומלאָיאַליטעט צו דער בריטישער רעגירונג.

עס איז אָבער ניט אַזוי זיכער, אַז ער האָט פונקט אַזוי שטאַלץ גע־טראָגן זיין אידישקייט אין זיין פריוואַטן און איינגערן געזעלשאַפטלאַכן קרייז. דאָס וואָס ער האָט אַזוי לייכט פאַרבינדן זיין נאָמען אַלפּערעד מאַנד אויף לאָרד מעלטשעט איז אפשר ניט קיין באַווייז אויף דעם, — דאָס איז דער געוויינלאַכסטער מנהג ביי אַלע ענגלענדער וועגן זיי קריגן דעם לאָרדן טיטול (כאָטש ראַטשילד האָט זיין נאָמען ניט געבינדן. און כאָטש דיזראַעלי האָט פאַרגעציינט זיין אַלטן נאָמען אפילו דאָן, וועגן ער איז געוואָרן לאָרד ביקאָנספילד).

אויב אָבער ס'איז אמת וואָס די צייטונגען באַריכטן, אַז ער און זיין פאַמיליע האָבן באַלאַנגט צו דער אַנגליקאַנער קירך, — דאָס הייס פשוט אַז זיי האָבן זיך גע'שמד'ט, — דאָן איז דאָס א באַוויז, אַז ער האָט אין זיין פּריוואַטן לעבן געפונען די אידישקייט פאַר א צו שווערער לאַסט צו טראָגן. זאָל עס אפילו זיין בלויז טיילווז אמת, און אַז ער זאָל האָבן דערראָזן בלויז זיין פאַמיליע צו שמד'ן זיך, פאַרבלייבנדיק אַליין א איד, באַוויז עס אבער פאַרט ניט אַז ער זאָל האָבן געהאַט א באַזונדערס שטאַרקן אידישן רוקן־ביין

מילא, אין דיזראַעלים צייטן, איז נאָך אידישקייט געווען א גרויסע שטע־רונג צו א פּאָליטישער קאַריערע. היינט זיינען דאָ אויבנאַן אין בריטישן פּאָליטישן לעבן אַזעלכע נעמען, וויי סער הערבערט סעמועל און לאָרד רי־דינג, וועמען זייער אידישקייט האָט אבסאָלוט ניט געשטערט צו דערגרייכן די העכסטע פּאָליטישע אַמביציעס. אויב אין לאָרד מעלטשעטס פאַמיליע איז געווען שמד, איז דאָס וואַרשיינלאַך נאָר צוליב קליינע געזעלשאַפטלאַכע אַמביציעס, — צו עפענען פאַר זיך בריטער די טירן פון דער "הויכער סאָסייטי".

עס איז מערקווירדיק, ווי די אידישע וועלט האָט ביז איצט ניט גע־הערט וועגן דער שמד געשיכטע, און זי איז געקומען פאַר א סך זיי אַן אומאַנגענעמער איבערראַשונג. עס זעט אויס, אַז לאָרד מעלטשעט אַליין איז ניט געווען באַזונדערס שטאָלץ דערמיט. — און אפשר איז זיין גאַנצער אַרייַנגעוואָרפן זיך אין דער אידישער טעטיקייט געווען אַן אויסקויף פאַר זיין געוויסן.

אַז די געשיכטע פון שמד זעט אויס צו זיין כאָטש טיילווייז ריכטיק, איז צו זעען דערפון. וואָס ער וועט מקובר אויף א ניט־אידישן, כאָטש אויך ניט סעקטאַריאַנישן בית־עלמין. ער האָט אויסגעדריקט זיין וואונש אַז ער זאָל מקובר ווערן ווי א איד. אָבער אויב ס'איז נויטיק געווען פאַר אים אויס־צודריקן דעם דאָזיקן וואונש, איז דאָס דאָך שוין א סימן, אַז אמונייניקסטנס מיט דער אידישקייט פון זיין פאַמיליע איז עס ניט גלאַט . . .

דער ענין וועט מסתמא קיר־צלאַך אויפגעדעקט ווערן געגייער, — אין. ווער ווייס. אויב עס איז דאָ ניט געווען א ריין־אידישע מעלטשעט מראַנעדיע?

א ביאָגראַפיע פונ'ם זון פון אַן ארימען אידישן עמיגראַנט פון דייטש־לאַנד, וועלכער איז געוואָרן איינער פון די מעכטיקסטע פינאַנסירן און איינ־פלוסריכסטע פּאָליטיקער אין דער בריטישער אימפּעריע, וועט זיין פון גרויס אינטערעס פאַר אונז, ווייל אין איר שפּיגלט זיך וואַרשיינלאַך אָפּ א אידישע מראַנעדיע.

די מורא פאַר סאָוועטישער קאָנקורענץ

אויב די סאָוועט רעגירונג וואָלט געהאַט בדעה אָנצואַוואַרפן א שרעק אויף די קאַפּיטאַליסטישע ווירטשאַפט פון די אַנדערע לענדער מיט איר קאָנקורענץ אויפ'ן וועלט מאַרק, האָט זי ווי עס זעט אויס, איר ציל דער־גרייכט: מען האַלט אין די לענדער אין איין שערקן דעם עולם מיט א פאַר־פייצונג פון סאָוועטישן ברויט. סאָוועטיש געהילץ, סאָוועטישן פּוטערוואַרג און א. וו.

די נאַנצע אינפלאַציע אויפ'ן ווייץ מאַרק וועט צוגעשריבן צו די סאָוועטישע ווייץ קעסאָרטן. — גלייך ווי די עשלאַכע צענדליק מיליאָן בושל ווייץ וואָס די סאָוועט רעגירונג האָט דאָס יאָר עקספּאָרטירט וואָלט מאַקע געקאָנט אַזוי גרינדלאַך אויפטרייסלען די פּריינץ אויף א מאַרק, וואָס האָט צו מאַן מיט ביליאָנען בושל. מיט צוויי יאָר צוריק האָט קאַנאַדע געהאַט א גוואַלדיקע ווייץ גערעטעניש. וואָס איז געווען אויף 150 מיליאָן בושל העכער ווי דאָס יאָר, און דאָך זיינען דאַן די פּריינץ געווען דריי מאָל העכער ווי איצט.

אויף דעם זעלבן אופן ווערט וואַרשיינלאַך שטאַרק איבערגעטריבן די באַדייטונג פון דער סאָוועטישער קאָנקורענץ אויף אַנדערע געביטן. ביי איר גרעסטער אַנשטרענגונג קאָן נאָך סאָוועט רוסלאַנד דערוויל ניט פּראָ־דוצירן אַזויפיל סחורות, אַז זי זאָל באַמאַרק קאָנען אויפטרייסלען דעם וועלט מאַרק.

וואָס די סאָוועט רעגירונג טוט דערווייל איז. — באַשריינקנדיק דעם לעבנס שטייגער אין לאַנד. עקספּאָרטירט זי אין אויסלאַנד אַזויפיל סחורות, וויפל זי קאָן נאָר אָפּשפּאָרן פון א באַפעלקערונג וואָס נויטיקט זיך שטאַרק אַליין אין זיי. זי טוט עס, נאַטירלאַך, ניט אויס שלעכטסקייט צו איר אייגע־נער באַפעלקערונג. און ניט כדי אויפצוטרייסלען די קאַפּיטאַליסטישע ווירט־שאַפט.

זי טוט עס, ווייל זי נויטיקט זיך ווי אין לעבן אינ'ם מזונ'עס געלט צו קויפן מאַשינען מיט וועלכע עס זאָל פאַרלייכטערט ווערן דער דורכפיר פון איר פינף־יאָריקן פּלאַן. — און קיינער ליידעט ניט אַזוי פון די געפאַלענע פּריינץ, ווי מאַקע זי אַליין. וואָס איז צוליב דעם געצוואונגען צו עקספּאָרטירן מער סחורה אין וועלכער זי אַליין נויטיקט זיך, קריגנדיק דערפאַר ווייניקער מאַשינען וואָס זיינען נאָך פאַר איר מער נויטיק.

וואָלט די סאָוועט רעגירונג געקראָגן אויסלענדישע קרעדיטן, וואָלט זי וואַרשיינלאַך ניט געדאַרפט אַרויסרייסן דעם ביסן פונ'ם מויל פון דער איינגענער באַפעלקערונג צו קריגן קאַפּיטאַלן. — און זי וואָלט אַזוי ניט געווען קיין שרעק פאַר דעם וועלט־מאַרק.

דאָס אידישע לעבן אויף די פּוילישע קרעסן :

(א בחיוו פון פּוילן)
(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "אינטאַ")
פון ב. בוים

א ווערטל זאָגט: פון וואָס מען זאָל ניט רעדן מוז מען אַלץ אַרויפקומען אויפן טויט, אַזוי איז ביי אונז מיטן קריזיס — אומעטום וואו מען גייט און מען שטייט הערט מען נאָר רעדן וועגן דעם קריזיס — הימל, ערד און קריזיס!

כאָטש איינגלאַך איז דער קריזיס היינט א "צרת־רבים" און פונדעסטוועגן קאָן זיך יעדער איינער דערמיט קנאַפּ וואָס טרייסטן — סיידן ער האָט א ברי־רח צו ליידן, אָבער נאָר איינגאַנצן א סוף מאַכן צו די אַלע צרות דורך געוויסע "אויסגעפּרובירטע מיטלען" . . . מער ניט, דער אידישער קרעסן סוחר איז פּוילן לעבט דאָך מיט בטחון, אַז סוף־כל־סוף, וועט זיך אַלץ איבערדרייען. איבע־ריקנס איז ער זיכער, עס קאָן דאָך כסדר ניט זיין בלויז פינסטער, עס מוז דאָך אויף, וועט עס איז אמאָל, קומען ליכט, און מחאי טעמו אין ער גרייט בעסער צו ליידן אונטער פאַרשיידענע אומשטעע־דען, אבי ניט מיטמאַכן דעם זעלבן "שדים טאַניץ", ווי למשל, א וואַרשעווער אידישער סוחר אָדער א לאָדזער. וואָס באַלד ער דערפילט, אַז דער עקאָנאָמישער באַדן גליטשט זיך אויס אונטער אים, איז ער פיקס און פאַרטיק צושטעלן דאָס איינגל צום שלייף . . .

איך גיי איצט אַריבער קודם כל צו ראַוונע, וואו דער קריזיס האָט זיך לעצ־טענס "איינגעבירגערט", אַזוי, אַז כמעט אין אַלע האַנדלס־בראַנזשעס הערשט א פאַלשטענדיקער שטילשטאַנד. נאָנץ באַ־דזונדערס הערשט אַן אויסערגעוויינלאַכער שטילשטאַנד אין דעם האַנדל מיט מאַ־נופאַקטורי־אייזן, לעדער, שיך, נאַלאַנ־טעריע און קליידונג . . . עס נייען אוועק נאָכן, וואו מען זעט ניט קיין קונה פאַר די אויגן, אויסער די שטייער־סעקוועסט־ראַטאָרן וואָס דרייען זיך פאַר די טירן פון די געוועלבער מיט פולע אָנגעשטאָפּ־טע טעקעס — אַלס זכר לחורבן . . . . א צעמאָל די קאָמאַרניקעס, וואָס כאַפּן זיך נאָנץ אָפט אַריין אין א געוועלב מאַכן א "זאַיגנשעפט" פאַר עפּעס א חוב און דאַן ווערט איבער דער הויפּט־דריטע מאַי־נאַס וואו עס געפינען זיך דאָס רוב געוועלבער, א שטיקל באַוועג־גונג.

די חויפּט סיבה פון אַזא סטאַגנאַציע אין ראַוונער האַנדל איז ערשטנס, דער אלגעמיינער שלעכטער עקאָנאָמישער מצב, צווייטנס ווידער — און דאָס איז דאָס איז דער עיקר — דער נעפאַלענער מצב פון תבואה, וואָס איז שטענדיק גע־ווען די חויפּט באַשעפטיקונג פון דאָס רוב ראַוונער סוחרים. און אַז די תבואה איז געפאַלן, איז במילא אויך געפאַלן די קויף קראַפט פונם פויער, וועלכער איז געווען דער איינציקער "קאָנסומענט", ביי וועלכע דער קרעמער האָט גוט גע־לייזט און פאַרדינט. ווארום דעם נאָנצן פּריון פון דער תבואה, וואָס דער פויער פלעגט אַריינברייגנען אין שטאָט אריין, האָט ער, דער פויער, שוין צוריק ניט גע־פירט אהיים, ער האָט שוין דערפון גע־זען מאַכן א "תכלית" אין שטאָט; אַנ־דערש איז היינט, ווען דער זעלבער פויר איז אַבער שלעכט, וואָס אונזערע אַר־בעטער אַחינו בני ישראל מיט פיל יו־ניאָנס, וואו אפילו די וואָס קאָנען ריב־טיק אַפריקן, אַפּטיילן באַלאַנגען צו זיי . . . און מען צאָלט דיווס, מיט ביזיגע סאַנע־מיקע קלייגע קלייגע, מיט אַלע פּיטשעוועקס, איז זעלבסט פאַרשטענדלאַך, אַז מען מוז האָבן א "אַ־דישע געווערקשאַפטן".

מילא, אַרט דאָך פיינעס ניט וואָס נאָך עטלאַכע אידן וועלן האָבן פרנסה, מען וועט אויסהאַלטן א פינאַנציעלן רעקאָרדיגנג סעקרעטאַר אַן א. וו. אַז אַר־בעטער, מיט יוניאָן פאַרלאַנג וויי־לען צאָלן, וועט איר זיי דען זאָגן: צאָלט ניט? איז פאַראַן א "געווערק־שאַפטן.

איז אַבער פאַראַן א חילוקי דעות וועגן יוניאָנס לייט. פאַראַן אַנדערע וואָס זאָגן אַז אין עלעקשאַן צייט דאַרפן יו־ניאָן לייט" שטימען פאַר אַן אַרבעטער אַנדידאַט. זיינען אַבער אַנדערע וואָס זאָגן: מען זעט זיין א גוטער יוניאָן מאַן, צאָלן וויפיל מען הייסט, ניט פרעגן קיין חשבון, זיין א גוט באַ־קעס, וואָס זיינען בעלנים אויסצוזיינן יענעמס בלוט ביזן דעק, און טאָמער איז נאָך פּיאַווקעס וויינינק, איז אויך שווינ־לער. איר זייט אוועק אויף פאַרמס. ער־לאָכע לייט, איר אַליין האָט ניט געקאָנט פאַרליידן די עולות וואָס מען טוט אויף דער וועלט צום אַרימאַן, און איר אַליין זייט ניט בעסער. א שטיקל פּוטער מיט גאָלד צו גלייך. אַן איי קאָן מען אינ־נאַנצן ניט קויפן, טייערער פון גאָלד. פלייש א משוגענער פּריי. וואָס טוט זיך דאָ מיט אייך? אונזער א קינד קאָן ניט זוכה זיין צו א גלאַז ריינע מילך (אַן וואַסער), פון אַן איי שוין אָפּגערעדט.

אין א צווייטן ווינקל, מען קאָכט זיך אַן אין שיקאַגאָ איז איצט זייער, זיי ער שלעכט די צייט ווייסט איר. איך מיין ניט חלילה אַז דער וועטער האָט זיך נעאַנדערשט, צו דער פאַרבאַרייטונג אונזער "מעיאַר טאַמסאַן" האָט זיך, לא עליכם, געלאָזט אָפּערירן אויף זיין אָפּענדיק, האָט נעבאַך ניט געקאָנט זופן מילא, אַרט דאָך פיינעס ניט וואָס נאָך עטלאַכע אידן וועלן האָבן פרנסה, מען וועט אויסהאַלטן א פינאַנציעלן, פון אַנטאַניינס טיש, דער "כריין" מיטן "רעטאַך" א גאַנץ יאָר — איך מיין ביז־נעס. ווייל דער וועטער איז דער זעלבער. די "מאַנ'ס", די נעבלען זיינען די זעלד־בע ווי פאַר א יאָרן, פאַר צוויי יאָרן. אָבער געשעפטן? לא עליכם! האָבן מיר דאָ אַן אומבאַשעפטיקונג פּראָבלעם. איר ווייסט דאָך פון די צייטונגס באַריכטן אַז דער "מזל'דיקער" פּרעז. האַוווער, דער אַפּעריקאַנער סענאַט און דער קאָנגרעס פּרובירן לעגן די פראַגע. די סטייט רע־גירונגען אסיגנירן געוויסע סומען געלט צו לינדערן די גרויזאַם שרעקלאַכע נויט פון דער פאַראַרבייטער הונגעריקער מאַסע ליידיקייער. קאַנסיס, מוניציפּאַ־ליטעטן, אַלע, אַלע ווענדן אַן מיטלען צו העלפן. וועט איר, קאַנאַדער אידן, מיינע באַקאַנטע ליבע קאַנאַדער, דייגקען אַז "אחינו בני ישראל" בלייבן אין אַזא "עת צרה" הינטערשטעליק? האָט איר בכמה־לה א טעות. איך זאָג אייך זיכער, אַז די פּראָפּעסיאָנאַלע כלל טוער, די פּראָפעסי־אָנאַלע סאָסייטי ליידיס און "ספּיטשי־ווערס" לעבן איצט א טאָג. מען רייסט פון טויטע און פון לעבעדיקע, אַלץ פאַר די אומבאַשעפטיקט. אַלע האָבן פאַרגעסן זייערע אַלטע סאָסייטיס, זייערע אַלטע טאַרבעס און האָבן זיך גענומען צו דער נייער טאַרבע: "אומבאַשעפטיקט"! עס איז מאַדנע, אָדער איר ווייל לאָכן אָדער קריצן מיט די ציין און אויסנוצן די ערגסטע שפּראַך וואָס א מאַרק אַר־דענע אָדער א היימישער באַסיאַק האָט עס גענוצט, ווען עס קומען צו אייך "ליי־דיס", ריכטיקע אַמעריקאַנער ליידיס, וועלכע שטאַמלען זייער שטראַק מיט זיי־ער ענגליש, אָבער זיי מוזן דאָך האָבן א טשיינק מיט זייער ענגליש און ווילן איר זאָלט זיי אַלע טאָג פאַרשרייבן א ציטונג מיט אומוויסטע אַנאַגן און באַ־שרייבונגען. אַז די אַן יענע "באַוואוסטע "כלל טוערן" פון סקאַרטוטשיסאַקער", "באַרבערישאַקער" און אַלעריי "ס א־ק ע ר ש ע" . . . פאַראייגען וועלכע האָבן ביז איצט אויסגעהאַלטן ת"ח, בתי־יתומים, געבויט שולן און אַנשטאַלטן אין זייערע פּיפּערנאַטערישע אָדער "טל־ומטר" שטעטלאַך, זיינען פּלוצלונג גע־ווארן טעטיק פאַר הונגעריקע, אומבאַ־שעפטיקטע מיט מאַכן בעלער, שפּילן אונ־טערנעמונגען און א. וו. אָבער ניט דאָס בין איך אויסן. דאָס איז א טאָג טעג־לאַכע דערשיינונג, וועלכע די אַלגעמיינע אידישע מאַסן נעמען ניט אין אַכט און עס ציט ניט קיין אויפמערקזאַמקייט. וואָס איך וויל אייך דערציילן איז פון א פאַקט וואָס האָט געבראַכט אַביסל צו א שטאַרקן צוזאַמענשטויס, צו א ביי־טערן, מיאוס'ן קאָנפליקט צווישן צוויי ריכטונגען פון וועלכע די בעסערע מענשן די פיין שמעקערס, האָבן געלאַכט אין די הויפנס — ווי מען זאָגט.

לאָמיך אייך צו ערשט דערציילן אַביסל שיקאַגער פאַסירונגען, אָדער רופט עס געשיכטע, היסטאָריע, ווי איר ווילט עס רופן.

אַז אין אַמעריקע, ווי ביי אייך אין קאַנאַדע, אָדער ווי אין דער גאַנצער וועלט, איז פאַראַן א "פּעדעריישאַן אָף לייבאָר" ווייסט איר, ווייל איר ווייסט דאָך פון א "סעמועל גאָמפּערס", איצט פון א מאַן "גרין", וועלכע לעבן די אוב־באַשעפטיקונג פראַגע דורך אַנטי אימי־גראַציע געזעצן.

זעלבסט פאַרשטענדלאַך אַז מיר האָבן א סך אידישע יוניאָנס. מיר האָבן דאָ אפילו א שוחט יוניאָן, לאָקאַל נומער 598, וועלכע פירט זיך לויטן שולחן ערוך מיט אַלע מפרשים און קאָמענטאַרן פון דעם אַמעריקאַנער יוניאָן קאַד — ריכטיק ווי עס באַדאַרף צו זיין — אַלא אַמעריקע! . .

דאָס איז געווען אין די מלחמה יאָרן, ווען כמעט דער גאַנצער ערד קוגל געווען איינגעוויקלט אין פלאַמען, א צייט ווען די גאַנצע מענשהייט איז געווען פאַר גיפטעט ביז משוגעת, ווער ס'האָט מיט־געראַפן אַן אונזער לעבן מיר האָבן פאַר דעם צוועק אויסגעבויט, און דאָרט פלעגן מיר זיך אויסריידן איינער פאַרן אַנ־דערן, ווו האָבן יעדן געדריקט אויפ'ן האַרצן, און נאָכדעם פלעגט עס ווערן גרינגער ביז ס'פלעגט זיך ווידער אָנ־קלייבן (און ס'האָט ניט געגענומען לאַנג דאָס אָנקלייבן זיך), פלעגט מען זיך ווי־דער צוזאַמען קלייבן, דער זאָל האָט צו זיך געצויגן ווי א מאַגנעט און מען פלעגט זיך זיצן מחנות'ווייז. עוהל רגל זיין, און דאָרט לאָזן אַלע ליידן און אַן אָפּגעפריש־טער אוועק אהיים אין די כאַטקעס און מיט'ן וואַלד.

האָט עס פאַסירט א איין מאָל האָב איך זיך דורך א צופאַל אַביסל פאַרשפּע־טיקט און ווען איך בין געקומען איז שוין די פּראָצעדורע געווען אין פולן ברען. אין א ווינקל הער איך, קאָכט מען זיך: סטייטס, סטייטס אַזא ביל־בול, וואָס איז? איינער האָט געקראָגן א בריוו פון זיינעם א קאַזין פון מאַנטרע־אַל. וואו ער באַקלאָגט זיך אויף פּיאַוו־קעס, וואָס זיינען בעלנים אויסצוזיינן יענעמס בלוט ביזן דעק, און טאָמער איז נאָך פּיאַווקעס וויינינק, איז אויך שווינ־לער. איר זייט אוועק אויף פאַרמס. ער־לאָכע לייט, איר אַליין האָט ניט געקאָנט פאַרליידן די עולות וואָס מען טוט אויף דער וועלט צום אַרימאַן, און איר אַליין זייט ניט בעסער. א שטיקל פּוטער מיט גאָלד צו גלייך. אַן איי קאָן מען אינ־נאַנצן ניט קויפן, טייערער פון גאָלד. פלייש א משוגענער פּריי. וואָס טוט זיך דאָ מיט אייך? אונזער א קינד קאָן ניט זוכה זיין צו א גלאַז ריינע מילך (אַן וואַסער), פון אַן איי שוין אָפּגערעדט.

אין א צווייטן ווינקל, מען קאָכט זיך אַן אין שיקאַגאָ איז איצט זייער, זיי ער שלעכט די צייט ווייסט איר. איך דעלאָך, אחינו בני ישראל מיט פיל יו־ניאָנס, וואו אפילו די וואָס קאָנען ריב־טיק אַפריקן, אַפּטיילן באַלאַנגען צו זיי . . . און מען צאָלט דיווס, מיט ביזיגע סאַנע־מיקע קלייגע קלייגע, מיט אַלע פּיטשעוועקס, איז זעלבסט פאַרשטענדלאַך, אַז מען מוז האָבן א "אַ־דישע געווערקשאַפטן".

מילא, אַרט דאָך פיינעס ניט וואָס נאָך עטלאַכע אידן וועלן האָבן פרנסה, מען וועט אויסהאַלטן א פינאַנציעלן, רעקאָרדיגנג סעקרעטאַר אַן א. וו. אַז אַר־בעטער, מיט יוניאָן פאַרלאַנג ווי־לען צאָלן, וועט איר זיי דען זאָגן: צאָלט ניט? איז פאַראַן א "געווערק־שאַפטן.

איז אַבער פאַראַן א חילוקי דעות וועג־נען יוניאָנס לייט. פאַראַן אַנדערע וואָס זאָגן אַז אין עלעקשאַן צייט דאַרפן יו־ניאָן לייט" שטימען פאַר אַן אַרבעטער אַנדידאַט. זיינען אַבער אַנדערע וואָס זאָגן: מען זעט זיין א גוטער יוניאָן מאַן, צאָלן וויפיל מען הייסט, ניט פרעגן קיין חשבון, זיין א גוט באַ־קעס, וואָס זיינען בעלנים אויסצוזיינן יענעמס בלוט ביזן דעק, און טאָמער איז נאָך פּיאַווקעס וויינינק, איז אויך שווינ־לער. איר זייט אוועק אויף פאַרמס. ער־לאָכע לייט, איר אַליין האָט ניט געקאָנט פאַרליידן די עולות וואָס מען טוט אויף דער וועלט צום אַרימאַן, און איר אַליין זייט ניט בעסער. א שטיקל פּוטער מיט גאָלד צו גלייך. אַן איי קאָן מען אינ־נאַנצן ניט קויפן, טייערער פון גאָלד. פלייש א משוגענער פּריי. וואָס טוט זיך דאָ מיט אייך? אונזער א קינד קאָן ניט זוכה זיין צו א גלאַז ריינע מילך (אַן וואַסער), פון אַן איי שוין אָפּגערעדט.

אין א צווייטן ווינקל, מען קאָכט זיך אַן אַן אַנדערע קולות פון ווילדן צאָרן, ס'איז געווען פּשוט פאַרטויבט צו ווערן. יעדער איינער האָט געהאַט אויפן האַרצן אַנגע־לאָדן פול מיט דאַגות פון אַלע זיינען. עס האָט יעדן געדריקט די טראַגעדיעס פון דער און פון יענער זייט ים. יעדער איי־נער האָט געפילט די קאַנסעקווענצן פון דער מלחמה. ניט בעסער, און אפשר נאָך ערגער פון אַנדערע מלחמות — טויט, הונגער, דלות, מגפות, רעוואָלוציעס, ביר־גער קריג, פאַרניכטונג, חרוב ומוחרב, די נאַנצע תוככה גיסט זיך אויס איבער־חויפּט אויפן אַרימען און א. וו.

איך האָב געמיינט אַז איך בין אריינ־געפאַלן אויף א יאַריד, און איך האָב זיך אוועקגעלאָזט זוכן עפּעס א פריילאַכן פּנים. איך מוז זיך מודה און מתודה זיין אַז מיך ציט ניט צו אוועקלעגן זויע־רע פּנים'ער. אָט די אויב'ס טרערן מיטן זאַק אויפן קאָפּ, און אָט אַזא איינעם האָב איך געוווכט. און ווי זאָגט זיך ער־געע א ווערטל: — אַז מען זוכט געפינט מען. האָב איך טאַקע באַלד באַגעגנט מיר־נעם א פריינט וואָס האָט געפילט אויך אַזוי ווי איך, און ער זוכט מיך, איך זאָל ראַטעווען די סיטואַציע. זעען עפּעס א מיטל צו פאַרטרייבן די זויערקייט פון די פאַרכמורעטע פּנים'ער. מיר מוזן, — זאָגט ער א זוך טאָן אין שאַפקע אין די ביכער, און עפּעס אויסגעפינען וואָס זאָל בייטן דעם טאָן פון דעם נאַנצן זאָל. איך ענטפער אים, איך רעכן אים אויס וואָס מיר האָבן אין אונזער אַרימער ביב־ליאָטעק, און אַלץ וואָס איך האָב פאַר אים אויסגערעכנט האָט ער אַלץ ניט גע־פונען פאַר פאַסיק, נאָר אַז איך האָב אים דערמאָנט דעם זיידנס ווינטשעווסקיס לידער, האָט ער פאַר שמחה אַזש א שפּרונג געמאַכט.

אי, גוט! — ניט מיר אַחער א בע־זעלטן בנמצא, באַזונדערס אויף די קרע־פּנים'ער, אַז דער אַנדערער איז נעוועדן אַזוי אַנ־טסוטיעס, וועלכע פלעגן זיך אַמאָל פאַראינטערעסירן מיט'ן גורל פון אַזעלכע "געווענענע מענשן" זיינען היינט ניט ביכולת צוליב זייערע כסדר'דיקע דע־פיציטן, ווייניקסטנס באַפרידיקן א טייל פון די קריזיס קרבנות . . . (צווישן וועל־נסתרים, וועלקן אָפּ זייערע יאָרן צום נרויסן האַרצווייטאָג פון זייערע טאַטע־מאַמע, וועלכע קאָנען זיי מיט נאָרניט העלפן אויסער — מיט א קרעכץ!

ואחרון־אחרון, בעלי מלאכות ווי שוס־טער, שניידער, און א. נייען איצט אַרום אין ראַוונע אַן א שטאָף אַרבעט. טייל קלערן אפילו פון אויסוואַנדערן ערגעץ מעבר־לים — איז אַבער א צרה, וואָס אויסער די אימיגראַציע שווערקייטן ביי דעם היינטיקן טאָג, איז נאָך פאַראַן א מאַנגל אין הוצאות, אַזוי אַז זעלטן ווע־מען עס גיט זיך איין אויסצופירן זיין פלאַן.

בקיצור, די אַרימקייט, ווי אומעטום וואָקסט דאָ פון טאָג צו טאָג. די האָפע־נונגען אויפן ווינטער סעזאָן האָבן דער־ווייל זיך אָפּגעאַרט — ווי דער קרעמער, בעל־מלאכה — אַלע זיינען אַנטוישט, פאַר צווייפלט אין זייער לאַנג. מען קלערט נאָר ווי קומט מען שוין אַיבער דעם ווינ־טער מיט זיינע גרויזאַמע קעלטן, און דער נאָך, טראַכט זיך איטלאַכער, מעג זיין אפילו א מבול! . . .

נאָוועמבער, 1930.
("אינטאַ")

א קאָנקורענץ צו שפּייזן הונגעריקע!

פון י. ל. וויקער

אַז אין שיקאַגאָ איז איצט זייער, זיי ער שלעכט די צייט ווייסט איר. איך מיין ניט חלילה אַז דער וועטער האָט זיך געאַנדערשט, צו דער פאַרבאַרייטונג אונזער "מעיאַר טאַמסאַן" האָט זיך, לא עליכם, געלאָזט אָפּערירן אויף זיין אָפּענדיק, האָט נעבאַך ניט געקאָנט זופן מילא, אַרט דאָך פיינעס ניט וואָס נאָך עטלאַכע אידן וועלן האָבן פרנסה, מען וועט אויסהאַלטן א פינאַנציעלן, רעקאָרדיגנג סעקרעטאַר אַן א. וו. אַז אַר־בעטער, מיט יוניאָן פאַרלאַנג ווי־לען צאָלן, וועט איר זיי דען זאָגן: צאָלט ניט? איז פאַראַן א "געווערק־שאַפטן.

איז אַבער פאַראַן א חילוקי דעות וועג־נען יוניאָנס לייט. פאַראַן אַנדערע וואָס זאָגן אַז אין עלעקשאַן צייט דאַרפן יו־ניאָן לייט" שטימען פאַר אַן אַרבעטער אַנדידאַט. זיינען אַבער אַנדערע וואָס זאָגן: מען זעט זיין א גוטער יוניאָן מאַן, צאָלן וויפיל מען הייסט, ניט פרעגן קיין חשבון, זיין א גוט באַ־קעס, וואָס זיינען בעלנים אויסצוזיינן יענעמס בלוט ביזן דעק, און טאָמער איז נאָך פּיאַווקעס וויינינק, איז אויך שווינ־לער. איר זייט אוועק אויף פאַרמס. ער־לאָכע לייט, איר אַליין האָט ניט געקאָנט פאַרליידן די עולות וואָס מען טוט אויף דער וועלט צום אַרימאַן, און איר אַליין זייט ניט בעסער. א שטיקל פּוטער מיט גאָלד צו גלייך. אַן איי קאָן מען אינ־נאַנצן ניט קויפן, טייערער פון גאָלד. פלייש א משוגענער פּריי. וואָס טוט זיך דאָ מיט אייך? אונזער א קינד קאָן ניט זוכה זיין צו א גלאַז ריינע מילך (אַן וואַסער), פון אַן איי שוין אָפּגערעדט.

אַז אַן אַנדערער איז נעוועדן אַן אַנדערער קולות פון ווילדן צאָרן, ס'איז געווען פּשוט פאַרטויבט צו ווערן. יעדער איינער האָט געהאַט אויפן האַרצן אַנגע־לאָדן פול מיט דאַגות פון אַלע זיינען. עס האָט יעדן געדריקט די טראַגעדיעס פון דער און פון יענער זייט ים. יעדער איי־נער האָט געפילט די קאָנסעקווענצן פון דער מלחמה. ניט בעסער, און אפשר נאָך ערגער פון אַנדערע מלחמות — טויט, הונגער, דלות, מגפות, רעוואָלוציעס, ביר־גער קריג, פאַרניכטונג, חרוב ומוחרב, די נאַנצע תוככה גיסט זיך אויס איבער־חויפּט אויפן אַרימען און א. וו.

איך האָב געמיינט אַז איך בין אריינ־געפאַלן אויף א יאַריד, און איך האָב זיך אוועקגעלאָזט זוכן עפּעס א פריילאַכן פּנים. איך מוז זיך מודה און מתודה זיין אַז מיך ציט ניט צו אוועקלעגן זויע־רע פּנים'ער. אָט די אויב'ס טרערן מיטן זאַק אויפן קאָפּ, און אָט אַזא איינעם האָב איך געוווכט. און ווי זאָגט זיך ער־געע א ווערטל: — אַז מען זוכט געפינט מען. האָב איך טאַקע באַלד באַגעגנט מיר־נעם א פריינט וואָס האָט געפילט אויך אַזוי ווי איך, און ער זוכט מיך, איך זאָל ראַטעווען די סיטואַציע. זעען עפּעס א מיטל צו פאַרטרייבן די זויערקייט פון די פאַרכמורעטע פּנים'ער. מיר מוזן, — זאָגט ער א זוך טאָן אין שאַפקע אין די ביכער, און עפּעס אויסגעפינען וואָס זאָל בייטן דעם טאָן פון דעם נאַנצן זאָל. איך ענטפער אים, איך רעכן אים אויס וואָס מיר האָבן אין אונזער אַרימער ביב־ליאָטעק, און אַלץ וואָס איך האָב פאַר אים אויסגערעכנט האָט ער אַלץ ניט גע־פונען פאַר פאַסי